

Spelling in de spotlights

Madelon van den Boer

Spelling is belangrijk

Spelfouten

- Maken tekst moeilijker te lezen en leiden tot lagere inschatting kwaliteit (Graham et al., 2011)
- Leiden af tijdens schrijfproces (Graham et al., 2002)
- Zijn geassocieerd met selectief woordgebruik (Graham & Harris, 2005)

- Zijn bepalend voor schrijfsucces (Tops et al., 2013)
- Zijn geassocieerd met schoolsucces (Savolainen et al., 2008)
- Zijn geassocieerd met minder volgers op social media (Schmitz et al., 2018)
- En minder dates via Tinder…

TAAL

Wil je me? Leer dan eerst spellen

De jeugd kan niet meer spellen, zegt ze zelf tegen *NRC* en *De Standaard*. Maar slechte spellers blijken wel minder aantrekkelijk.

Tinder

Brengt de povere jeugdige spelvaardigheid, zoals die blijkt uit Vandekerckhoves onderzoek, de toekomst van dictees en de spelling in gevaar? Allerminst, zo wijst de peiling uit: jongeren willen in meerderheid dat spelfouten met puntenaftrek bestraft blijven en dat hun scholen genoeg aandacht voor spelling hebben. Ze zijn het niet eens met de stelling dat een correcte spelling niet belangrijk is zolang we elkaar maar begrijpen en, saillant, ze knappen af op slecht spellende (Tinder)dates.

Dit laatste geldt overigens vooral voor meisjes: twee op de drie vindt slechte spelling een dealbreaker op datingsites, tegen een ruime helft van de jongens. Hoe ouder ze zijn, hoe belangrijker ze het vinden. Spelling blijkt dus een indicator voor de geschiktheid van een partner, en dan zeker bij jonge vrouwen.

Die gevoeligheid voor taal bij vrouwen blijkt uit wel meer onderzoek. Zo maken meisjes op sociale media minder dt-fouten dan jongens. En niet omdat ze de regels be-

maar moeilijk

- Het is een aangeleerde vaardigheid
  - Het Nederlands is een asymmetrische taal
  - Letter naar klank is eenduidiger dan andersom

- Spelling is veel minder onderzocht dan lezen
  - Artikelen over lezen en/of spellen (zie Psychinfo)
    - 94% over lezen
    - 4% over spellen
    - 2% over beiden

We moeten het belang van spelling niet

Bagatelliseren

Bage…
Bagga…
Bagge…
Bagatelliseren

En het belang van de leerkracht ook niet (Puliatte & Ehri, 2018)

- De onderzoekzoekers vonden dat
  - Leerkrachten met meer kennis over de taal, zoals over fonemen en morfemen
  - Meer onderbouwde en effectieve spellinginstructie gaven
  - En betere spellingresultaten behaalden voor zwakke spellers
- Dus..

Schrijf op...

Letters en klanken

- Het Nederlands is een alfabetische taal
- Letterkennis vormt de basis van het spellen

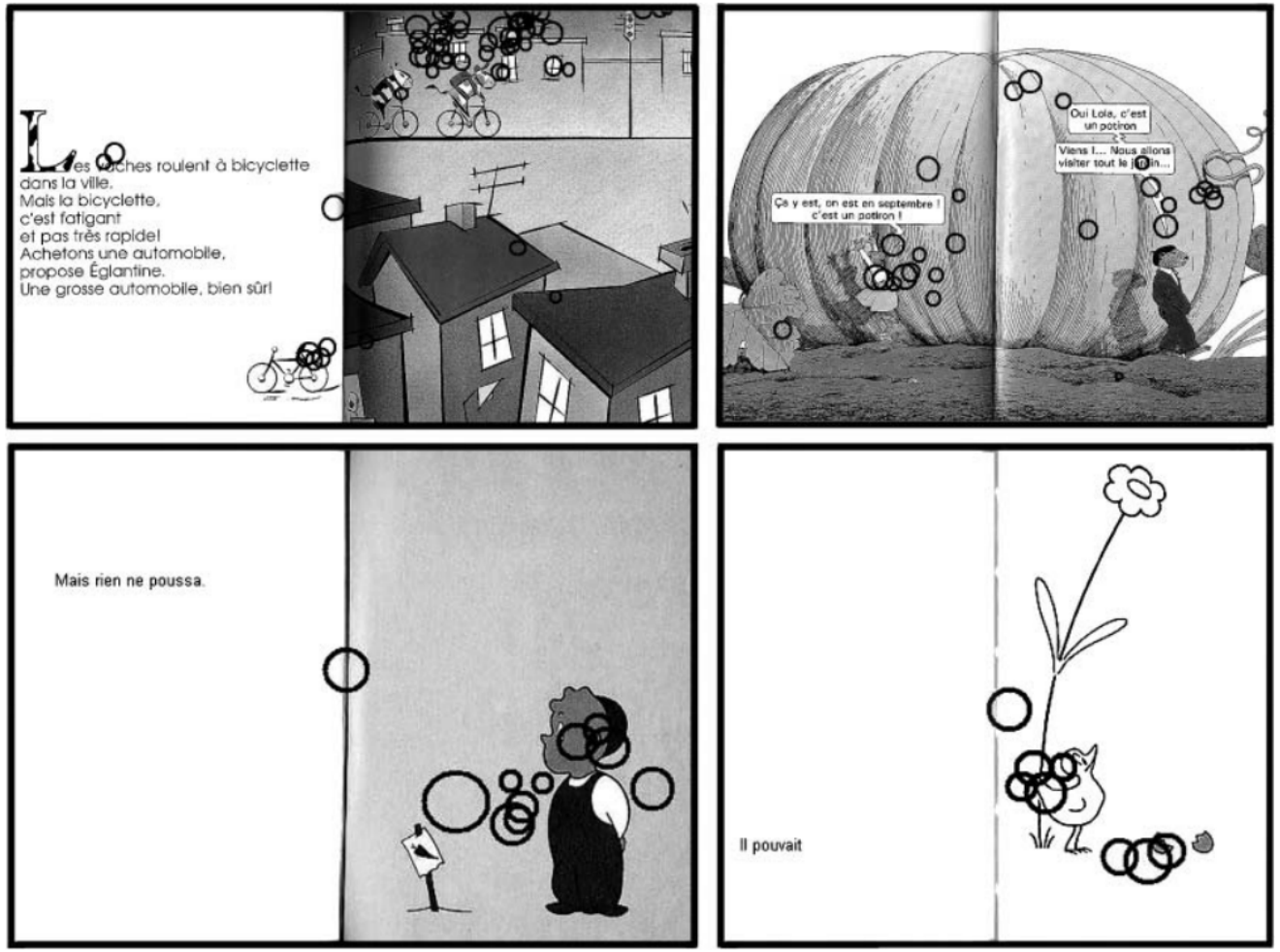
- 26 letters in het alfabet
- Meestal wordt uitgegaan van 40 relevante klank-tekenkoppelingen

- Wat nog meer?
  - Lange klanken: aa, ee, oo, uu
  - Tweetekenklanken: oe, ie, eu, ui, ei, ij, au, ou, ch, ng

Letters zijn overal – leren we die vanzelf?

- Kinderen tonen geen interesse in letters
  (Evans & Saint-Aubin, 2005)
- Kinderen verschillen sterk in hoeveel ze van huis uit meekrijgen
- Kinderen leren thuis vooral letternamen, maar hebben letterklanken nodig

- Letters aanbieden in het onderwijs is dé manier om ongelijkheid in kennis weg te werken

- Klank-letterassociaties

Schrijf op...

Lettercombinaties

- Vaste combinaties = klank-tekenkoppeling
  - Aai ooi oei
  - Eeuw ieuw uw

- Veranderende combinaties = blootstelling en uitleg over plaagletters r en l indien nodig
  - Eer oor eur eel ool eul, maar ook medeklinkerclusters
  - Regionale verschillen

- Klank-letterassociaties
- Bijna klankzuivere koppelingen

Schrijf op...

Regels

- Hoeveel regels zijn er eigenlijk?

- Wees bij voorkeur spaarzaam met regels
  - Productief
  - Voorkeur voor uitleg

- 3 fundamentele regels
  - Verlengingsregel
  - Verenkelingsregel
  - Verdubbelingsregel

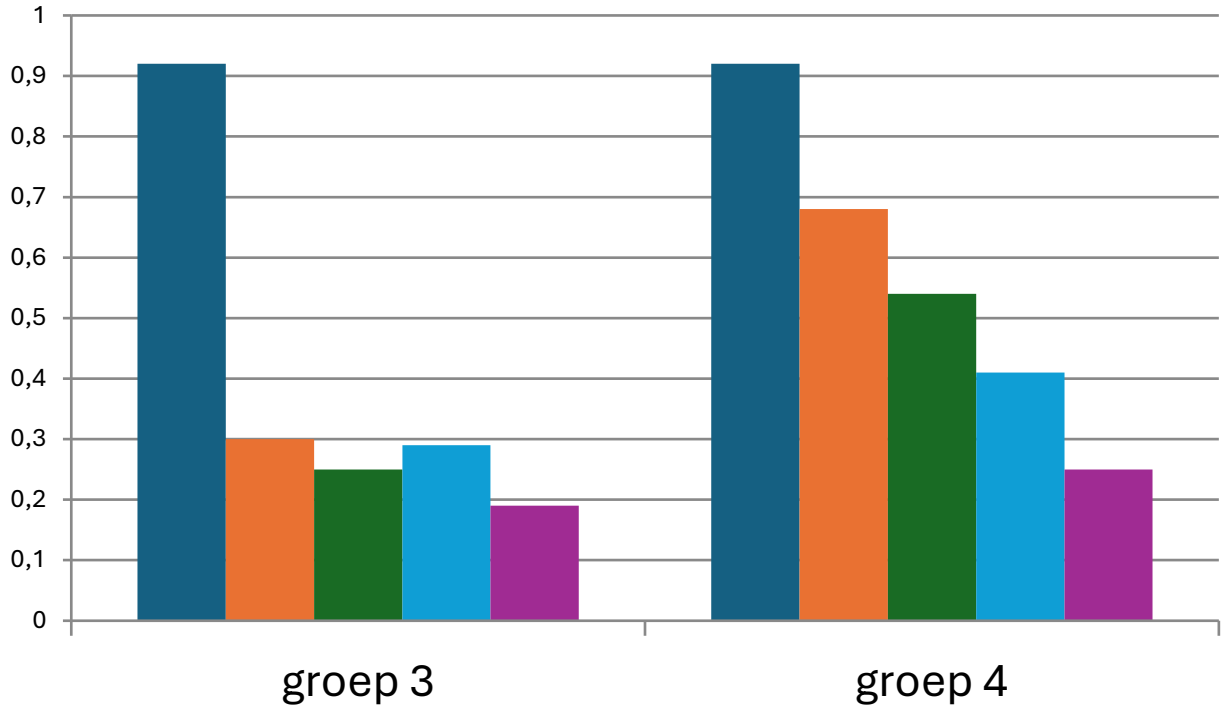
Woordkennis

- Woorden met dezelfde regel zijn niet allemaal even makkelijk of moeilijk

adem	lepel	pen
pekel	maan	noten

Woordkennis
(de Bree et al., 2018)

- pen/maan
- lepel
- adem
- pekel
- noten

Parallelvorm

(Drijver et al., 2020)

- Eén tak, twee taken?
- Eén zon, twee zonen?

- Eén bes, twee besen?
- Eén spin, twee spinen?

- Kinderen maken meer fouten bij woorden waarvan de ‘foute’ spelling ook een woord vormt

Kortom

- Kinderen leren snel klankzuivere woorden te spellen
- Kinderen hebben moeite met het leren *en toepassen* van orthografische regels
- Kinderen schrijven woorden beter naarmate ze meer woordkennis hebben; uitspraak en betekenis, maar ook geschreven vorm
- Woorden met inconsistente woordvormen of waarbij de foute spelling ook een woord vormt zijn moeilijk

- *Aandacht voor taal- en woordkennis is belangrijk*

- Klank-letterassociaties
- Bijna klankzuivere koppelingen
- (Enkele) spellingregels
- Blootstelling aan correcte woordvormen

Schrijf op...

Morfemen

- De kleinste betekenisvolle eenheden in onze taal
  - Vrije morfemen: woorden
  - Gebonden morfemen: voor- en achtervoegsels

Voetbal | Krokodil | Ongelukkig

Morfologie en spelling

- We spellen vaak op basis van wat we denken te horen
  - Hoe anderen woorden uitspreken
  - Hoe we zelf woorden uitspreken
- We moeten eigenlijk nadenken over alle eenheden binnen een woord

- Klank-letterassociaties
- Bijna klankzuivere koppelingen
- (Enkele) spellingregels
- Blootstelling aan correcte woordvormen
- Morfologisch bewustzijn

Schrijf op...

Weetwoorden en leenwoorden

- Weetwoorden: Ongeveer 5% van de inheemse woorden onttrekt zich aan regels en afspraken
  - Ei – ij
  - Au – ou

- Een aanzienlijk deel van de woorden die wij gebruiken volgt niet de klank-tekenkoppelingen en standaardregels van het Nederlands

- Klank-letterassociaties
- Bijna klankzuivere koppelingen
- (Enkele) spellingregels
- Blootstelling aan correcte woordvormen
- Morfologisch bewustzijn
- Weet- en leenwoorden

Schrijf op...

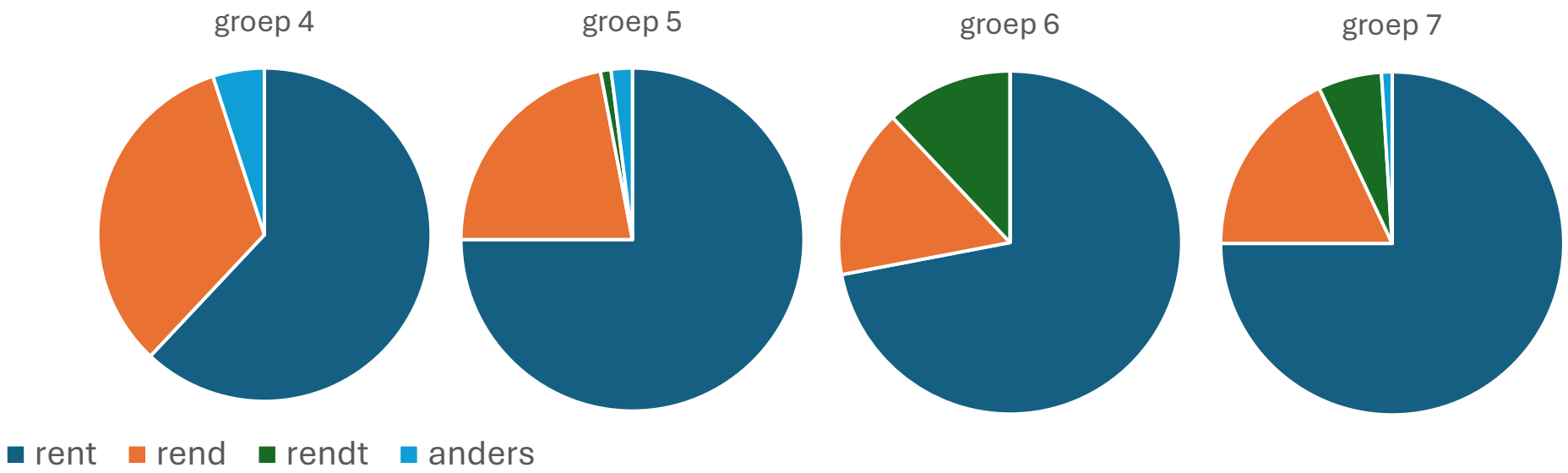

Werkwoorden

- Redelijk eenvoudige set regels
- Maar… veel homofonen
  - Lastig voor werkwoorden met een ‘d’ (ik vind; hij vindt – het gebeurt; het is gebeurd)
  - Volwassenen worden beïnvloed door frequentie van voorkomen –d ten opzichte van –dt
- Bij kinderen veel overgeneralisatie

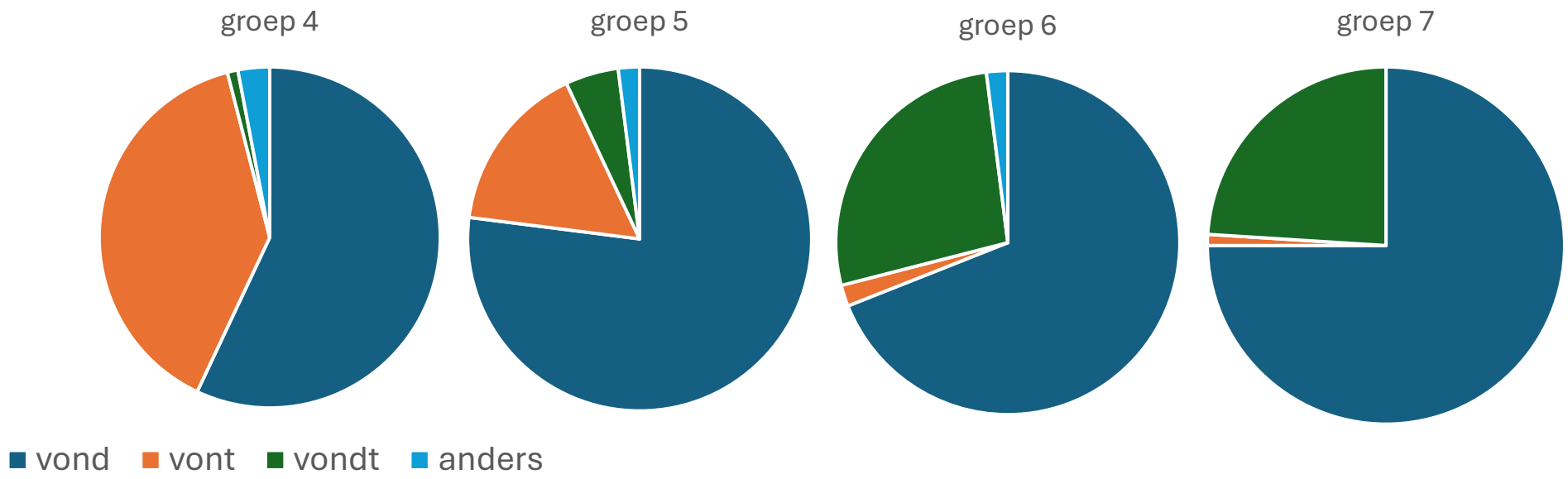
Transfer: rent en tekent

(de Bree & van den Boer, 2021)

Transfer: vond en werd

(de Bree & van den Boer, 2021)

- Klank-letterassociaties
- Bijna klankzuivere koppelingen
- (Enkele) spellingregels
- Blootstelling aan correcte woordvormen
- Morfologisch bewustzijn
- Weet- en leenwoorden
- Werkwoordregels

Hoe aan te leren?
De beste spellingresultaten worden behaald..

- Met directe instructie van regels en strategieën in combinatie met activiteiten gericht op woordleren (Graham & Santangelo, 2014)
- Méér instructie = betere vaardigheden

- Kennis over en inzicht in de Nederlandse taal

- Blootstelling aan correcte woordbeelden
  - Fouten zo veel mogelijk voorkomen
  - Duidelijk maken wanneer regel/patroon wel en wanneer niet geldt, bijvoorbeeld met sorteeropdrachten

Waarover is instructie nodig?

- Letterkennis
- Taal- en spellingbewustzijn
- Regels en afspraken

Letterkennis in de kleuterklas

- Nieuwsgierigheid, enthousiasme, experimenteren

- Met welk tempo leer je letters aan?
- In welke volgorde?
- Wat leer je kinderen aan?
  - Letternaam, letterklank of allebei?
  - Kleine letters, hoofdletters of allebei?
  - Blokletters, schrijfletters of verschillende lettertypes?

Amerikaans voorbeeld (Jones et al., 2012)

- Lessen zijn kort
- Gaan over de letternaam, letterklank én lettervorm (zowel hoofd- als kleine letter)
- Eerst uitleg, dan herkenning, dan productie
- Snel aanbieden, daarna herhalen
  - Ongeveer een letter per dag
- Steeds een andere volgorde
  - Eigen naam, overeenkomst naam en klank, vorm, alfabet, frequentie van voorkomen, uitspraak

Explanation of Objective

Today, you will be learning the name, sound, and how to write the letter __. Learning this letter will help you to read and write many words.

Instruction

Letter Name Identification: (~ 1-2 minutes)

1. This is the letter ____. This is the uppercase letter ____. This is the lowercase letter ____. (Show and/or write the letter, explaining the form.)
2. Let's practice naming this letter. What is this letter? _____. (Point to uppercase and lowercase letters in different order at least 3 times asking students to identify the letter name).

Letter Sound Identification: (~ 1-2 minutes)

3. The letter ____ represents the sound /___/. When I say the sound /_/ I place my tongue & mouth like this ____. (Provide explanations/stories/key words to help students remember the sound.)
4. Let's practice saying the sound of this letter. The letter ____ represents the ____ sound. Say the ____ sound with me ____, _____, _____. (Point to uppercase and lowercase letters in different order at least 3 times asking students to identify the letter sound).

Hint: For vowels, teach students the short vowel sound and explain that when reading words the vowel letter represents its name or its sound.

Recognizing the Letter in Text: (~ 3 minutes)

5. Now, let's see if we can find the letter _____ (Students locate the uppercase and lowercase letter in text and state the letter name and sound each time the letter is located)
   There are a number of alternatives for student practice with recognizing the letter in text such as:
   - sorting through magnetic letters/tiles to isolate the particular letter
   - identifying the letter in charts of classmates' names
   - using a crayon to circle the letter in newspapers or magazines
   - placing highlighter tape over the letter in easy-to-read children's books

Producing the Letter Form: (~ 4-5 minutes)

6. Let me show you how to write the letter _____. Here's where I begin on the paper lines to write the letter ___. (Provide description and hints about how to write the uppercase and lowercase form of the letter).
7. Let's practice writing the letter ___ together.
   Producing the letter can also use alternatives for practice such as:
   - using a transparency and marker to trace over the letter as it is identified in enlarged print from children's books
   - writing the letters on small white boards as the teacher dictates
   - producing the letter form with clay, pipe cleaners, wiki sticks

Nederlands initiatief

- Klankkr8: https://www.rid.nl/onderwijs/klankkr8/

- Kleuters in groep 2
- Méér kennis van letters
- Meer oefenen in de klas is geassocieerd met meer vooruitgang
- *Effect op leesvaardigheid in groep 3 nog niet duidelijk*

Ondersteuningsniveau 2 en 3: Bouw!

Bewust spellen; strategie

- Niet meteen schrijven!

- Zeg het woord na
- Luister naar de klanken
- *Pas regels toe*
- Schrijf op
- Controleer

Morfologisch bewustzijn

	Hang	
Op	hang	
Be	hang	
Be	hang	en
	Hang	er
Kleding	hang	er
Uit	hang	en
Uit	hang	bord
	Etc.	

- Woorden bouwen en woorden afbreken
  - Eén object, vormt één woord
- Nadenken over woorden
  - Betekenis achterhalen
- Herkomst opzoeken
- ....

Expliciete oefening van regels

(Harris et al., 2017; van den Boer & de Bree, 2023)

- Plaatjes sorteren
  - Eindigt met ‘d’ - met ‘t’ - anders
  - Voor elk woord de regel herhaald
- Plaatjes dictee
  - Powerpoint met gifs
  - Voor elk woord de regel herhaald
- Woorden flitsen
  - Kind 1: schrijft woorden op kaartjes
  - Kind 2: schrijft woorden na flitsen
  - Regel herhaald als feedback indien nodig

Impliciete oefening van regelwoorden

(Protopapas et al., 2017, van den Boer & de Bree, 2023)

- Woord flitsen
  - 4 sets van 20 woorden,
    ieder 2 seconden getoond
  - Tel de woorden met kleur X
- Lexicale decisie
  - Op papier
  - Zet een rondje om de bestaande woorden
- Verhaal lezen
  - Lees 10 zinnen
  - Zet een rondje om elke d/t

kat	steen

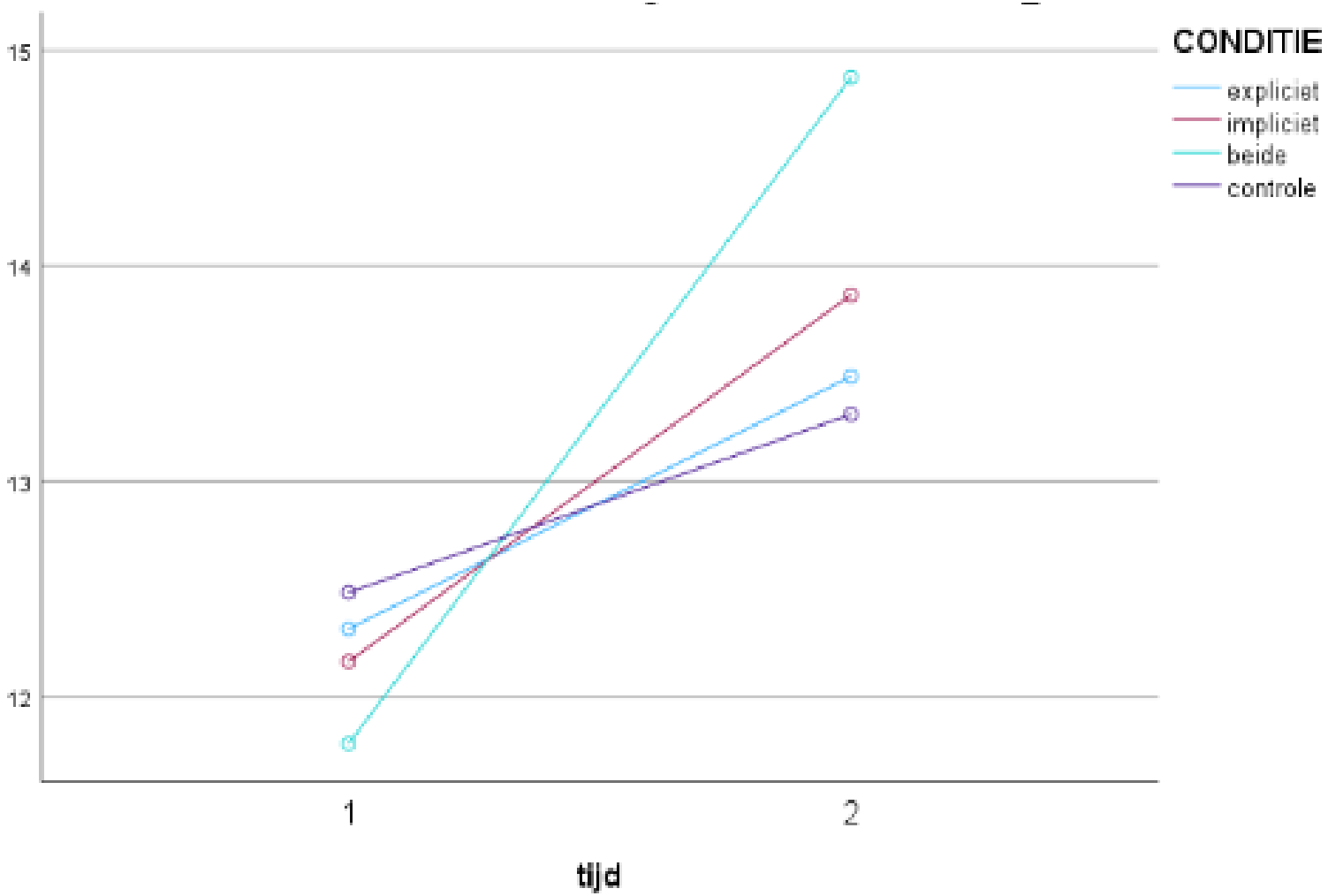
Bijvoorbeeld:

melk	snep

Nu mag jij het proberen!

kind	most
klek	speld
druim	lint
akel	smiel

Gecombineerde oefening

Weetwoorden en leenwoorden

- Inzetten op herkenning
- Eén voor één en alleen basiswoorden inprenten in het geheugen
  - *Visueel dictee*
  - *Denk aan morfologie*
  - Rijmpjes, liedjes, verhalen, plaatjes

- Bij leenwoorden:
- Setjes vergelijkbare woorden bespreken; eventueel thema's
  - Banaanwoorden
  - Internationale i
- Spellinguitspraak aanleren; uitspreken wat er staat volgens Nederlandse klank-tekenkoppelingen
  - Fau-te-uil of cham-pig-non

Schrijf een verhaal over de lente

Keuzes en overwegingen

- Regelmatige schrijfopdrachten
  - Dictee versus schrijftaak: Enkelvoudige versus complexe taak
- Betere spellingvaardigheid is betere voorwaarde voor schrijven
  - Oefen met relevante woorden:
    - 100 woorden = 50% van teksten van kinderen
    - 1000 woorden 89%; 3000 woorden 97%
- Aandacht voor transfer van kennis naar nieuwe opdracht
  - Bewustwording
  - Schrijf- en reviseerfase

Spellingtransfer ondersteunen
(Willemen et al., 2000)

- Koppel spellinglessen en schrijflessen
  - Herhaal regel of maak samen een woordweb

- Herlees de tekst meerdere keren met steeds een andere focus
  1. Ben ik woorden vergeten?
  2. Begin ik iedere zin met een hoofdletter en eindig ik met een punt?
  3. Ik spreek ieder woord rustig en duidelijk uit; ben ik letters vergeten?
  4. Heb ik de spellingregel(s) goed toegepast?*

  ** Focus bij voorkeur op de meest recente regel(s) of meest lastige*

  5. Heb ik woorden uit mijn 'moeilijke woordenlijst' in de tekst staan? Zijn die goed geschreven?
  6. Staan er woorden in mijn tekst die ik bijna nooit schrijf? Ik zoek deze woorden op of vraag de leerkracht om hulp.

Bedankt voor uw aandacht

Wilt u e.e.a. nog eens rustig nalezen?

https://www.boomtestonderwijs.nl/100-13991_Effectief-lees-en-spellingonderwijs

Heeft u later nog specifieke vragen?

m.vandenboer@uva.nl

